

A. 1259

I N S T Y T U T T U R Y S T Y K I

Analiza kwalifikacji zawodowych kadry dydaktycznej
przedmiotów zawodowych w szkołach
hotelarsko - turystycznych

dr Hanna Borne - Falencik

Warszawa 1992

S P I S T R E Ś C I

Str.

Cel, metoda i zakres badań	1
Wykształcenie badanej zbiorowości	4
Praca zawodowa	8
Kierunki i formy dotychczasowego kształcenia zawodowego nauczycieli	17
Proponowane przez badaną zbiorowość kierunki i formy kształcenia i doskonalenia zawodowego	21
Problemy nauczycieli przekazane Instytutowi Turystyki	30
Podsumowanie i wnioski	33

Cel, przedmiot, metoda i zakres pracy

Poziom wykształcenia średniego jest obecnie podstawowym ogniwem przygotowującym kadry dla polskiej turystyki. To ono kształci w chwili obecnej pracowników o specjalistycznym przygotowaniu zawodowym do podstawowej i bezpośredniej obsługi zarówno krajowego jak i zagranicznego ruchu turystycznego. Wydaje się, że sytuacja ta jakoby wymuszona, aby działania na rzecz tego szkolnictwa były traktowane priorytetowo i pierwszoplanowo. Również logika postępowania wskazywałaby na fakt, iż w pierwszej kolejności buduje się ogniwo podstawowe, później zaś wszystko to, co stoi w hierarii i strukturze ponad tym.

W 1991 r. Instytut Turystyki przeprowadził badania ankietowe ze średnimi szkołami hotelarsko - turystycznymi w Polsce. Celem tamtej pracy była analiza charakterystyk średnich szkół kształcących profesjonalną kadrę dla potrzeb turystyki w Polsce, jak również analiza ich potrzeb odnośnie podręczników, sprzętu dydaktycznego i pomocy szkolnych, czyli rzeczy niezbędnych dla prawidłowego przebiegu procesu dydaktycznego.

Niniejsza praca kontynuuje diagnozę warunków pracy szkół hotelarsko - turystycznych w Polsce, tym razem podejmując problematykę struktury kwalifikacji zawodowych kadrY dydaktycznej. Rzecz jest dużej wagi, bowiem od poziomu kwalifikacji nauczycieli i wykładowców zależy w dużej mierze poziom zawodowego przygotowania kadr do pracy. Istnieje również powszechne przekonanie, że efektywność systemów szkolnych w przesądzającym stopniu zależy od tej właśnie grupy zawodowej. Poza tym nigdy dotąd nauczyciele nie domagali się tak kategorycznie zapewnienia im możliwości dąskonalenia ich kwalifikacji. Powstaje więc potrzeba dokładnej znajomości rzeczywistego poziomu kwalifikacji nauczycieli oraz ich deklaracji i propozycji podnoszenia na wyższy poziom dodychczasowej wiedzy i umiejętności. Podnoszenie poziomu wyksztalcenia nauczycieli stanowi główny warunek efektywności obecnego systemu ksztalcenia, tym bardziej powodzenia przygotowywanych zmian i reform zarówno w całym szkolnictwie zawodowym jak i oczywiście w szkolnictwie przygotowującym kadry dla polskiej turystyki.

Celem pracy jest analiza kwalifikacji kadry dydaktycznej zatrudnionej w szkołach hotelarsko - turystycznych w Polsce na poziomie średniego wyksztalcenia.

Przedmiotem badań są nauczyciele przedmiotów zawodowych w tych szkołach.

W realizacji tematu posłużono się metodą ankiety pocztowej. Została ona wysłana do wszystkich szkół w Polsce, czyli do 28 placówek kształcących kadry hotelarsko - turystyczne w roku szkolnym 1991/1992. W oparciu o badania zeszłoroczne/ nie wszystkie placówki wzięły w nich udział/ jak i o fakt, że we wrześniu 1991 r. powstały nowe Ośrodki kształcenia, szacuje się iż liczba kadry dydaktycznej przedmiotów zawodowych w średnich szkołach hotelarsko - turystycznych oscyluje w granicach 140 osób. Tak więc uzyskanie w tych badaniach 63 ankiet zwrotnych stanowi około 45 % całej badanej zbiorowości. Rozesłana ankieta składała się z 12 pytań. Koncentrowała się głównie na problematyce związanej z poziomem, kierunkiem wykształcenia, wyuczoną specjalnością zawodową, dotychczasowymi formami doksztalcania i doskonalenia zawodowego, latami pracy zawodowej oraz blokiem pytań otwartych, mających na celu zebranie propozycji od badanych odnośnie kierunków i form przyszłego doksztalcania i doskonalenia zawodowego. Te ostatnie informacje nabierają coraz istotniejszego znaczenia, bowiem z jednej strony dokonują się radykalne zmiany w naszej gospodarce narodowej, także turystycznej, po drugie w najbliższym czasie nastąpią zmiany programów nauczania w średnich szkołach kształcących kadry dla turystyki. A zatem problem doksztalcania i doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych nabiera zasadniczej wagi.

Wykształcenie badanej zbiorowości

Przechodząc do omówienia kwestii zawartej w tytule, należy wiedzieć, iż w badaniach 71,4 % zbiorowości stanowiły kobiety, 28,6 % mężczyźni - czyli zdecydowana przewaga kobiet - nauczycieli przedmiotów zawodowych w średnich szkołach hotelarsko - turystycznych.

Wiek respondentów przedstawia się następująco:

- 15,9 % osób znajduje się w przedziale wieku 25 - 34 lat,
- 38,1 % osób znajduje się w przedziale wieku 35 - 44 lat,
- 39,7 % osób znajduje się w przedziale wieku 45 - 55 lat,
- 6,3 % osób znajduje się w przedziale wieku 55 lat i więcej.

Tak więc ponad 3/4 badanej zbiorowości to osoby w wieku 35 - 55 lat.

Cała badana kadra dydaktyczna legitymuje się wyższym wykształceniem.

Przy pełnieniu ról wykładowców przedmiotów specjalistycznych wydawało się, że istotną informacją będą dane mówiące nie tylko o kierunkach ukończonych szkół wyższych/ o czym w dalszym omówieniu/ ale także i średnich. I tak 57,5 % respondentów ukończyło szkoły ogólnokształcące, 42,5 % średnie zawodowe. Spośród tych ostatnich najwięcej /60,9 %/ ukończyło Licea Zawodowe, głównie Pedagogiczne, dalej Ekonomiczne, reszta /39,1 %/ Technika Zawodowe

/połowa Technika Hotelarskie, druga część Technika Gastronomiczne/. Patrząc od strony uzyskanych kwalifikacji zawodowych już na poziomie średniego wykształcenia to okazuje się, że 22,2 % wszystkich badanych posiada zawód związany z hotelarstwem, gastronomią i turystyką. Uzyskali je w : Technikach Hotelarskich i Gastronomicznych oraz Policealnych Szkołach Hotelarsko - Turystycznych. Prawie 16 % badanych uzyskało specjalizacje pedagogiczne po ukończeniu Liceach Pedagogicznych - co w kontekście nauki w szkolnictwie nie jest rzeczą bez znaczenia. Tak jak zostało powiedziane na wstępie cała badana zbiorowość legitymuje się wyższym wykształceniem. Najwięcej, bo 28,6 % respondentów ukończyło Uniwersytety, w tym przede wszystkim Wydziały Geografii, dalej filologie, ekonomię, pedagogikę, socjologię oraz jedna osoba Wydział Biologii Nauk o Ziemi. 23,3 % badanych ukończyło Akademię Ekonomiczną, 20,6 % Akademię Rolniczą. 12,7 % respondentów jest absolwentami Akademii Wychowania Fizycznego, Wydziałów Turystyki i Rekreacji i taki sam procent Wyższych Uczelni Pedagogicznych. 1,6 % badanych ukończyło inne uczelnie niż wymienione powyżej.

Przechodząc do omówienia wyuczonych zawodów i specjalności dane są następujące:

1/ 27,0 % badanych posiada zawód ekonomisty /mgr ekonomii/

o następujących specjalnościach:

- ekonomika i organizacja turystyki (zdecydowana większość),

- ekonomika handlu wewnętrznego
 - ekonomika i organizacja przedsiębiorstw
 - ekonomika przemysłu,
 - gospodarka turystyczna,
 - ekonomika geograficzna,
 - prawo administracyjne,
- 2) mgr inż. technolog żywienia, żywienie człowieka.
Kształciło się w tym zawodzie 20,6 % respondentów
w poniższych specjalnościach:
- inżynier żywienia zbiorowego, żywienie człowieka
(zdecydowana większość),
 - ekonomika i organizacja przemysłu spożywczego,
 - ekonomika żywienia,
 - wyposażenie techniczne zakładów gastronomicznych.
- 3) nauczyciel. Takim zawodem legitymuje się 15,9 % badanych i tylko
połowa z nich specyzowała swoją specjalność. Są to:
- pedagogika opiekuńcza,
 - doktor nauk pedagogicznych,
 - pedagogika pracy kulturalno - oświatowej,
 - nauczyciel języka rosyjskiego.
- 4) mgr turystyki. Kwalifikacje te uzyskało 12,7 % respondentów,
uzyskując głównie specjalizację z turystyki, dalej hotelarstwem,
- 5) geograf. Zawód ten ukończyło 11,1 % badanych, bez podawania
specjalizacji zawodowej.
- 6) filolog. Legitymuje się tym zawodem 7,9 % zbiorowości. Są to

filolodzy: germanistyki, anglistyki, romanistyki oraz rusycyści.

7) inne zawody (4,8 %).

Biorąc pod uwagę zawody lub specjalności dotyczące turystyki, hotelarstwa i gastronomii, to uzyskujemy informację, iż 39,7 % badanej zbiorowości legitymuje się takim specjalistycznym przygotowaniem zawodowym na poziomie wyższego wykształcenia.

Kwalifikacje pedagogiczne

Przygotowanie ogólnopedagogiczne uznaje się jako warunek wszelkiej działalności dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela. Badania pedagogiczne wykazały trudności i kłopoty nauczycieli wynikające z braku kwalifikacji pedagogicznych. Ich brak nie sprzyja realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych i nie gwarantuje pomyślnej realizacji założeń obecnego systemu szkolnictwa, a tym bardziej reformującej się szkoły zawodowej. Z badań wynika, iż 90,5 % respondentów posiada kwalifikacje pedagogiczne 9,5 % nie. Ci którzy je posiadają w 1/3 (33,3 %) uzyskali je kończąc roczny kurs pedagogiczny najczęściej organizowany przez Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, bądź Instytut Kształcenia Nauczycieli. 28,2 % ukończyło Studia Pedagogiczne (Studia Nauczycielskie), które zazwyczaj trwały od 1,5 roku do 2 lat. 17,5 % respondentów twierdzi, iż posiada kwalifikacje pedagogiczne bowiem ukończone przez nich wyższe studia dawały równocześnie uprawnienia pedagogiczne.

7,9 % ukończyło Wyższe Szkoły Pedagogiczne, a 6,3 % 2- semestralne Studia Podyplomowe Przedmiotów Pedagogicznych przeznaczone dla nauczycieli przedmiotów zawodowych. Taki sam procent (6,3) to inne formy uzyskania kwalifikacji pedagogicznych (np. Studium Doskonalenia Dydaktyczno - Pedagogiczny, czy uzyskany doktorat z nauk pedagogicznych).

Praca zawodowa

Praca zawodowa nauczycieli przedmiotów zawodowych

Staż pracy zawodowej	0-5 lat	6-10 lat	11-15 lat	16-20 lat	21 lat i więcej
ogółem N = 100 %	6,4	14,3	20,6	14,3	44,4

Można powiedzieć, że badana zbiorowość to osoby ze znacznym dorobkiem doświadczeń zawodowych. Aż 44,4 % posiada 21 - letni i powyżej staż pracy zawodowej. U co piątego respondenta wynosi on 11 - 15 lat. W sumie więcej niż 3/4 respondentów (79,3 %) legitymuje się dorobkiem pracy zawodowej od 11 lat w górę. Najmniejszy odsetek osób posiada staż pracy zawodowej najmniejszy - do 5 lat (6,4 %).

Biorąc pod uwagę fakt, iż badana społeczność to kadra dydaktyczna przedmiotów zawodowych, kształcąca specjalistów konkretnych profesji, gdzie przygotowanie teoretycznie powinno ściśle wiązać się z umiejętno-

ściami praktycznymi, to fakty te jednocześnie nasuwają pytanie - czy zbiorowość^{ta} kiedykolwiek pracowała w hotelarstwie, czy turystyce podczas swojej kariery zawodowej, posiadając tym samym zdolność "przełożenia" wiedzy teoretyczno-intelektualnej na zakres umiejętności praktycznych. Jest to sprawa zasadniczej wagi, wysuwana coraz częściej w dyskusjach, gdy mowa jest o kształceniu do zawodów turystycznych. Twierdzi się, że tylko praktycy, a więc osoby które pracowały, czy to w hotelarstwie, czy w turystyce, są w stanie przygotować dobrych pracowników, profesjonalną kadrę, mogącą od samego początku dobrze i bezpośrednio wykonywać wyuczony zawód. Jak dotąd opinia rynku pracy - pracodawców nie była przychylna. Zgodnie twierdzono, że absolwent średnich szkół hotelarsko - turystycznych nie jest dobrze przygotowany, zwłaszcza pod względem swoich umiejętności do zadań jakie stawia przed nim jego zawód. Jest to wina za małej ilości praktyk zawodowych odbywających się w instytucjach turystycznych, ale również praktycznej nauki zawodu, która może być również kształcona na miejscu w szkole, w różnorodnych formach zadań i praktycznych ćwiczeń. W tym wypadku jednak nauczyciel, czy wykładowca musi sam wiedzieć na czym polega wykonywanie czynności zawodowych objętych tymi zawodami.

Badania informują, że 79,3 % badanej kadry dydaktycznej nigdy nie pracowała w hotelarstwie i 77,8 % nigdy w turystyce. Zjawisko zatem jest niepokojące w świetle tego co powiedziano powyżej. Odnosi się wrażenie, że badana zbiorowość ma poczucie niepełnych swoich kwalifikacji wynikającej z tego faktu. Domniemanie to oparte jest na podstawie zgłoszonej przez nich bardzo bogatej oferty doskonalenia i doksztalcania

zawodowego, z której chcieliby skorzystać uzupełniając tym samym brakujące, a niezbędne ogniwo kwalifikacji zawodowych mając na uwadze i pamiętając, że pełnią rolę wykładowców przedmiotów zawodowych z dziedziny hotelarstwa i turystyki. Ci co pracowali (lub pracują) w branży hotelarsko - turystycznej (21 %) to głównie krótko - do 5 lat. Są również osoby lecz nieliczne o większym stażu pracy, a kończy ten przegląd 7-mio osobowa grupa o znacznym dorobku pracy w turystyce bo 21-letnim i więcej.

Praca w szkolnictwie

lata pracy	Ogółem w szkolnictwie N = 100 %	w obecnym Zespole Szkół Zawodowych gdzie jest zatrudniony N = 100 %	w zawodzie nauczyciela przedmiotów zawodowych z dziedziny hotelarstwa i turystyki N = 100 %
0- 5	22,3	56,1	33,3
6-10	23,8	14,0	22,2
11-15	11,1	7,0	11,1
16-20	9,5	17,6	15,9
21 i więcej	33,3	5,3	17,5

1/3 badanej zbiorowości legitymuje się wysokim stażem pracy pedagogicznej - 21 lat i więcej. Jednocześnie w porównaniu do poprzednich rozkładów wzrósł znacznie procent osób o najniższych latach pracy w zawodzie nauczyciela. W sumie prawie 50 % respondentów posiada nie większy staż pracy w szkolnictwie niż 10-letni. Natomiast przeszło połowa respondentów posiada niewielki staż pracy - do 5 lat, w charakterze nauczycieli przedmiotów zawodowych z dziedziny hotelarstwa i turystyki. Ale jest też i spora grupa badanych (22,9 %), która kształci kadrę do zawodów technika hotelarza i obsługi ruchu turystycznego 16 lat i więcej - i to jest już spory okres czasu. Rozkład ten jest bardzo podobny do informacji mówiącej nam o kwestii zatrudnienia nauczycieli w obecnych Zespołach Szkół Zawodowych, gdzie są wykładowcami (odpowiednio: do 10 lat pracy - 55,5 %; 16 lat pracy i więcej - 33,4 %). Uogólniając można skonstatować, iż istnieje spora grupa badanej zbiorowości o dużym stażu pracy ogółem, który w dużej części wypracowany jest w szkolnictwie, dalej zaistniały dwie tendencje: część tych osób od razu związała się ze średnim szkolnictwem hotelarsko - turystycznym, wykładając tam przedmioty zawodowe, druga zaś część dopiero po pewnym czasie przeszła ze szkolnictwa ogólnego, bądź zawodowego w innych zawodach i specjalnościach (jako, że wszystkie szkoły hotelarsko - turystyczne przynależą do różnych Zespołów Szkół Zawodowych) do szkolnictwa kształcącego dla potrzeb turystyki, siłą rzeczy o mniejszym stażu pracy w tej dziedzinie od grupy poprzedniej. Było ^{to} najczęściej wynikiem

powołania przy istniejących już Zespołach Szkół nowych placówek hotelarsko - turystycznych, jak i uzupełniania kadr dydaktycznych przy już działających. Przykładowo: w Zespole Szkół był zatrudniony geograf, otwierano placówkę hotelarsko - turystyczną - w tym momencie stawał się on również nauczycielem przedmiotów zawodowych takich jak: geografia turystyczna, czy zagospodarowanie turystyczne. Inny przykład: w Zespole Szkół Gastronomicznych był zatrudniony technolog żywienia, z chwilą powołania placówki hotelarsko - turystycznej stawał się również wykładowcą przedmiotu zawodowego "technologia gastronomiczna z zasadami żywienia". Podobnie odbywało się w Zespołach Szkół Ekonomicznych, gdzie ekonomiści są równocześnie wykładowcami przedmiotów specjalistycznych kształcących w zawodach turystycznych takich jak: rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości, czy ekonomika usług turystycznych.

Polityka zatrudnienia jest więc taka, zwłaszcza w dzisiejszej dobie, gdy mówi się o ewentualnej znacznej redukcji kadr nauczycielskich w oświacie, iż w pierwszej kolejności starania dyrektorów szkół idą w kierunku zapewnienia pensum godzinnego już zatrudnionym nauczycielom, niż staraniom selekcjonowania rzeczywiście dobrych nauczycieli, a więc redukcjom i ewentualnym angażowaniem nowych kadr. Patrząc na szkolnictwo zawodowe pod kątem profesjonalizmu i jakości kształcenia, to wydaje się, że właśnie odnośnie kadr dydaktycznych przedmiotów zawodowych w szkołach hotelarsko-turystycznych miałyoby to duże znaczenie, aby kadrę tę

uzupełnić o specjalistów - praktyków wywodzących się z instytucji turystycznych, o czym zawsze się mówiło. Szczególnie iż sporo biur podróży w ostatnim okresie redukuje swą działalność, reorganizuje, ujmuje w nowe ramy organizacyjno - merytoryczne, zwalniając duże grupy pracowników, nawet w formie wymówień zbiorowych (np. Sport-Tourist, Gromada, czy Orbis). Jest to sytuacja nie tylko central tych biur usytuowanych w stolicy, lecz również ich oddziałów, które znajdują się najczęściej w miastach wojewódzkich, a w nich w wielu przypadkach szkoły hotelarsko - turystyczne. Zatem na rynku pracy pojawiają się specjaliści w dziedzinie turystyki, którzy poszukują zatrudnienia. Idealny moment, aby znaleźć ją właśnie w szkołach turystycznych. Czy rzeczywiście tak się stanie? Należy wątpić, bowiem nie ma u nas jeszcze mechanizmów zmuszających, wymuszających na szkolnictwie dobrą jakość kształcenia upatrując w tym, jako jeden z głównych elementów właściwe kwalifikacje kadry dydaktycznej. Po co robić rewolucję dodając sobie nadmiar pracy i niepokoje, gdy "po staremu" jakość to idzie. Chociaż już jeden zasadniczy element "odstraszający" od szkoły, czyli niskie płace, po podwyższkach w oświacie nie jest już w tej chwili zasadniczą barierą. Płace w szkolnictwie oscylują w granicach średniego krajowego wynagrodzenia.

Podstawowym obecnie zajęciem zarobkowym badanej zbiorowości to praca w Zespołach Szkół Zawodowych, w których

są zatrudnieni (85,7 %). Zaś dla 14,3 % respondentów głównym miejscem pracy są następujące pozaszkolne instytucje:

- hotele "Orbisu" S.A. (np. na stanowisku z-cy kierownika recepcji, czy z-cy dyrektora d/s Eksploatacji),
- Urząd Wojewódzki, Wydział Kultury, Sportu i Turystyki,
- Urząd Miejski,
- Ośrodek Wczasowo - Leczniczy,
- Akademia Wychowania Fizycznego, Wydział Rekreacji i Turystyki,
- biuro podróży - pilot wycieczek krajowych i zagranicznych,
- Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze,
- jedna osoba jest emerytem, lecz przez wiele lat pracowała w turystyce i była jednocześnie (jest nadal) wykładowcą w szkole hotelarsko - turystycznej.

74,6 % respondentów zatrudniona jest w Zespołach Szkół w pełnym wymiarze etatu. 12,7 % na pół etatu. Na 1/4 etatu zatrudnionych jest 6,3 % oraz 6,4 % według godzin zleconych lub na jeszcze mniejsze części etatu nauczycielskiego. Tak więc 3/4 badanych osób zatrudniona jest jako pełnoetatowa, stała kadra dydaktyczna przedmiotów zawodowych związanych z turystyką i hotelarstwem. Z tego 76,2 % osób kształci młodzież w zawodzie technika hotelarza (łącznie z nauką języków obcych). Przeszło połowa z nich uczy jednego przedmiotu zawodowego, co piąty dwóch przedmiotów, a 16,7 % trzech przedmiotów specjalistycznych.

23,8 % respondentów wyklada przedmioty zawodowe dla przyszłych techników obsługi ruchu turystycznego. W zdecydowanej większości prowadząc wykłady z jednego przedmiotu. Natomiast co czwarty badany prowadzi zajęcia kształcąc w obu zawodach. Wśród respondentów najliczniejszą grupę stanowią osoby wykładające przedmioty związane z hotelarstwem oraz organizacją i techniką pracy w tym zawodzie. Połowa tych nauczycieli osiągnęła dotychczas niewielki staż pracy w tej specjalizacji (do 5 lat); przeszło 1/3 od 6 do 10 lat, reszta do 15 lat.

Następną liczną grupę stanowią nauczyciele przedmiotów technologii gastronomicznej z zasadami żywienia oraz obsługą klienta. Spośród nich przeszło połowa prowadzi wykłady z tej dziedziny 16 lat i więcej. Druga spora grupa przeciwnie, legitymuje się niewielkim stażem pracy w tej roli - do 5 lat.

Przedmiot ekonomika i organizacja turystyki ruchu turystycznego i usług turystycznych reprezentowana jest dość licznie i głównie przez osoby o niewielkim stażu pracy w tej dziedzinie (do 5 lat).

Spora grupa wykładowców reprezentuje przedmioty: geografie turystyczną, zagospodarowanie turystyczne oraz krajoznawstwo. Połowa z nich legitymuje się najniższym stażem pracy w tej roli (do 5 lat), druga połowa najwyższym - 16 lat i więcej.

Wykładowcy przedmiotu wyposażenie obiektów hotelarskich, to osoby o zdecydowanie najniższych latach pracy w tej

dziejzinie (do 5 lat).

Filolodzy to również osoby o najniższych stażach jako wykładowcy kształcący w zawodach technika hotelarza i technika obsługi ruchu turystycznego.

Reszta przedmiotów zawodowych reprezentowana jest przez nieliczne grona osób:

- obsługa ruchu turystycznego (staże pracy rozłożone równomiernie na wszystkie przedziały lat),
- podstawy prawne w turystyce (tylko staże najniższe, do 5 lat),
- rachunkowość zawodowa z zasadami księgowości (dwa pierwsze przedziały lat, czyli staże nie wyższe niż 10 -cioletnie),
- podstawy psychologii, socjologii i organizacji pracy (zdecydowana przewaga najwyższych lat pracy - 16 i więcej),
- pisanie na maszynie z korespondencją (tylko staże najniższe do 5 lat).

Nieliczne osoby napisały również o swojej współpracy ze szkołą wybiegającą poza ramy ścisłego, programu kształcenia. Są to następujące formy:

- prowadzenie Biura Usług Turystycznych istniejącego przy szkole, opiekun praktyk zawodowych,
- prowadzenie zajęć instruktażowych dla słuchaczy i uczniów w hotelu w ramach nauki zawodu,

- prowadzenie doradztwa metodyczno - zawodowego dla wszystkich wykładowców i nauczycieli Zespołu Szkół,
- prowadzenie koła PTTK,
- stanowisko księgowej w Zespole Szkół Zawodowych.

Kierunki i formy dotychczasowego doksztalcenia zawodowego
nauczycieli

Zakłada się, że ukończenie studiów wyższych jest tylko niezbędnym warunkiem podjęcia pracy pedagogicznej, natomiast warunkiem jej kontynuowania powinno być kształcenie się w całym okresie aktywności zawodowej nauczyciela. Specjalistyczne treści realizowane w procesie kształcenia przez nauczycieli przedmiotów zawodowych różnią się zasadniczo od treści przedmiotów ogólnokształcących. Różnią się, bowiem treści te nie wystarczy tylko zrozumieć i zapamiętać, ale trzeba je umiejętnie zastosować w działaniu - na stanowisku pracy. Stąd między innymi tak ważna rola doskonalenia fachowego, specjalistycznego, merytorycznego nauczycieli przedmiotów zawodowych.

84,2 % badanej zbiorowości uczestniczyło w różnych formach doksztalcenia i doskonalenia zawodowego, 7,9 % nie, a od 7,9 % nie otrzymano informacji.

Badana zbiorowość brała udział w sumie w 106 formach podnoszenia swoich kwalifikacji, co daje średnią 1,7 na jednego wykładowcę. Lecz rozpiętności są znaczne, poczynając od jednego kursu, u jednej osoby kończąc na 4-5 formach doskonalenia u następnej. Pozytywnym jest fakt, że co piąty respondent (20,8 %) * kończył kursy z dziedziny hotelarstwa i turystyki. Oto one według wielkości ich występowania:

- pilotów wycieczek zagranicznych
- informatorów turystycznych
- przewodników
- walutowe
- kierowników wycieczek
- organizatorów turystyki
- pilotów wycieczek krajowych
- dla kierowników obiektów wczasowych
- dla kadry kierowniczej uzdrowisk
- kasjerów zagranicznych.

Zaznaczyć należy, że wszystkie te kursy dają dodatkowe uprawnienia ich uczestnikom, a więc w pewnym sensie są niezależnymi licencjami, tylko w sposób pośredni podnosząc kwalifikacje zawodowe w pełnieniu ról nauczycieli przedmiotów zawodowych. Nie mniej działania te są bardzo

* procenty sumuje się do ilości form, a nie do liczby respondentów

wskazane. Z jednej strony mówią nam o ścisłym związku motywacyjnym z dziedziną turystyki, z drugiej strony doskonałą warsztat pracy nauczyciela szkoły hotelarsko - turystycznej, zakładając, że były, lub są wykonywane w czynnym zawodowo ich pełnieniu. Słabnie ich "siła", gdy nie zostały podparte czynnym wykonywaniem, a pozostały na etapie teoretycznego przygotowania.

16 % badanych było uczestnikami formy doksztalczenia zawodowego, pod nazwą "Studium":

- Studium Pedagogiczne (Studium Nauczycielskie), trwające od roku do 2 lat ukończyło zdecydowanie najwięcej nauczycieli, dalej:
- Studium Ekonomiki i Organizacji Zakładów Gastronomicznych
- Studium Organizacji Marketingu w Hotelu,
- 2 - letnie Studium Turystyki,
- Studium Samoksztalczenia Kadr Kierowniczych Oświaty,
- Studium Doskonalenia Dydaktycznego - Pedagogicznego.

Taki sam procent (16 %) nauczycieli ukończyło kursy przedmiotowo - metodyczne. Oto one według kolejności ich występowania:

- dla nauczycieli języków obcych
- technologii gastronomicznej i zasad żywienia
- ogólne przedmiotowo - metodyczne
- pedagogiczne
- nauki gastronomii
- dla nauczycieli statystyki

15,1 % badanej zbiorowości odbyło następujące Studia Podyplomowe:

- z geografii
- z ekonomiki turystyki
- z przedmiotów pedagogicznych dla nauczycieli w zakresie żywienia człowieka
- z pedagogiki szkolnictwa zawodowego
- z organizacji i zarządzania
- z ochrony i kształtowania środowiska

11,3 % respondentów uczestniczyło w konferencjach, seminariach i krótkich formach szkoleń. Oto one;

- objazdowe szkolenia hotelarskie organizowane przez Zrzeszenie Polskich Hoteli Turystycznych,
- konferencje związane z problematyką hotelarską
- wycieczki szkoleniowe do hoteli
- ogólnopolskie sympozja zawodowe
- szkolenia organizowane przez Instytut Kształcenia Nauczycieli
- kurso - konferencje organizowane przez Ośrodki Metodyczne
- międzynarodowe konferencje z dziedziny hotelarstwa.

Następną formą doskonalenia i doksztalcania zawodowego, w których brało udział 8,5 % badanych, to stopnie specjalizacji w zakresie przedmiotów zawodowych:

- I stopień specjalizacji zawodowej w zakresie przedmiotów hotelarsko - gastronomicznych
- II stopień specjalizacji zawodowej z geografii
- II stopień specjalizacji w zakresie przedmiotów ekonomicznych
- II stopień specjalizacji z języka rosyjskiego
- II stopień specjalizacji w zakresie przedmiotów księgowości przedsiębiorstw przemysłowych
- III stopień specjalizacji zawodowej.

6,6 %nauczycieli kończyło kursy z dziedziny ekonomii:

- dla ekonomistów z zakresu reform gospodarczych
- z dziedziny problemów mikro - i makro - ekonomicznych
- z organizacji i zarządzania (organizowane przez francuski Instytut Zarządzania)
- z zagadnień rachunkowości i finansów
- dla kandydatów na głównych księgowych
- z zarządzania: "Management"
- związany z zagadnieniami rewizji gospodarczej

Proponowane przez badaną zbiorowość kierunki i formy kształcenia i doskonalenia zawodowego

Pytanie w ankiecie brzmiało:

W związku ze zmianami jakie dokonują się w naszej gospodarce narodowej, także turystycznej, wydaje się być coraz bardziej realna przebudowa programów nauczania w średnich

szkołach kształcących kadry dla turystyki. Nastawiona ona będzie przede wszystkim na profesjonalizm zawodowy. W związku z tym, iż jest Pan (i) wykładowcą przedmiotów zawodowych w tych szkołach uważa Pan (i):

- a) za bezwzględną konieczność swoje doksztalcenie i doskonalenie zawodowe
- b) doksztalcenie zawodowe byłoby w tej sytuacji przydatne lecz nie bezwzględnie konieczne
- c) moje doksztalcenie zawodowe nie jest konieczne
- d) doksztalcenie zawodowe zupełnie nie ma sensu.

Wariant odpowiedzi "a" wybrała połowa (50,8 %) badanej zbiorowości, opowiadając się - w dobie reform i zmian gospodarczych - za bezwzględną konieczność podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych. W tonie bardziej umiarkowanym (wariant "b") wypowiedziało się 30,2 % respondentów. Mając na względzie swoje dotychczasowe kwalifikacje zawodowe, pedagogiczne i wysoki staż pracy, uważają, że doskonalenie zawodowe musi mieć miejsce, ale nie "bezwzględnie konieczne". 15,8 % badanych nauczycieli jest zdania, że nie ma powodu, dla których musieliby podnosić swoje kwalifikacje zawodowe. Przyjrzyjmy się zatem niektórym uzasadnieniom takich wypowiedzi:

- "jestem organizatorem kierunku "Turystyki i Rekreacji" na Akademii Wychowania Fizycznego. Tam prowadzę wykłady od 16 lat. Mam publikacje i doniesienia naukowe",

- "uważam iż zdobyte kwalifikacje zawodowe i dotychczasowe moje doskonalenie zawodowe są wystarczające - lecz zawsze chętnie wziąłbym udział w kursie z zakresu obsługi konsumenta w ekskluzywnym hotelu, zakładzie gastronomicznym w kraju i za granicą",
- "mam odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie zawodowe",
- "interesuję się turystyką od lat. Posiadam liczne uprawnienia turystyczne, jestem organizatorem wielu wycieczek i innych form turystycznych dla młodzieży w kraju i za granicą",
- "jestem rzeczywiście dużym specjalistą od lat związanym z dziedziną hotelarstwa. W tej chwili już na emeryturze, ale ciągle śledzę wszystkie aktualności w tej dziedzinie. To ja mogę dokształcać i doskonalić nauczycieli, a nie inni mnie",
- "mam właściwe kwalifikacje i doświadczenie zawodowe. Bieżące nowości z zakresu wykładowego przedmiotu uzupełniam z literatury i czasopism. Lecz skorzystałbym z krótkich, dobrze zorganizowanych form dokształcania dla nauczycieli tych przedmiotów (technologia żywienia).

Wariantu odpowiedzi "d" nikt nie wybrał.

Nie odpowiedziało na pytanie 3,2 % respondentów.

Pytanie dalej brzmiało Jeżeli wybrał (a) Pan (i) wariant "a" i "b" odpowiedzi, to prosimy podać jakie kierunki i formy dokształcania byłyby najbardziej wskazane i przydatne w obecnej chwili.

Badana zbiorowość zgłosiła w sumie 144 propozycji kierunków uzupełnienia i podnoszenia kwalifikacji zawodowych, co daje średnią na osobę 2,3. Lecz były takie sytuacje, w których jedna osoba zgłaszała 4 - 5 propozycji, a następna jedną. Zaznaczyć należy, że omawiane "kierunki" w tym wypadku są raczej treściami przyszłych szkoleń, tego co badana kadra dydaktyczna przedmiotów zawodowych z dziedziny turystyki i hotelarstwa chciałaby usłyszeć, wiedzieć, aktualizując w ten sposób i pogłębiając swoją wiedzę specjalistyczną, przekazywaną dalej słuchaczom i uczniom. Tak więc należy mieć świadomość, że cały ten problem leży nie w "abstrakcyjnym" podnoszeniu kwalifikacji nauczycieli (wyrzucaniem pieniędzy, bo to kosztuje), lecz w kategoriach jakości i efektywności kształcenia przyszłych kadr turystycznych. I to jest sprawa najważniejsza, docelowa.

Poniżej próba pogrupowania licznych propozycji nauczycieli w pewne zagadnienia (procenty odnoszą się do sumy propozycji, a nie do liczby respondentów). Zaczniemy od problematyki generalnej dla badanej zbiorowości, czyli takiej od której powinno rozpocząć się szkolenie (cykl szkoleń). To:

1) Kierunki zmian w hotelarstwie i turystyce w Polsce, Europie i na świecie (19,4 %), czyli:

- polityka turystyki i hotelarstwa (nowe kierunki) w Europie i na świecie,
- rola państwa w kształtowaniu turystyki i hotelarstwa w kraju i na świecie,

- polityka turystyczna w kraju , regionie, gminie,
- trendy i prognozy ruchu turystycznego na świecie, w Europie, kraju i osobno w byłych republikach Związku Radzieckiego,
- kierunki rozwoju hotelarstwa i turystyki, jako usług, w Polsce i na świecie,
- aktualne możliwości inwestycji turystycznych w Polsce,
- stan prawny w turystyce i hotelarstwie w Polsce,
- dochody państwa z turystyki.

2) Turystyka (21,5 %):

- dane statystyczne w zakresie ruchu turystycznego w Polsce, Europie i na świecie,
- ruch turystyczny, tendencje, prognozy, przyszłościowe wskaźniki,
- funkcjonowanie biura podróży w dobie prywatyzacji i przekształceń własnościowych,
- organizacja i zarządzanie w biurach podróży (małych, średnich, dużych) nowe formy współpracy, tzw. "business plan",
- przepisy prawne w turystyce,
- przewidywany model turystyki w Polsce (gminy, samorządy),
- informatyka w turystyce, komputeryzacja biura podróży,
- turystyka międzynarodowa - formy, organizacja, rozliczenia finansowe, dokumenty,
- aspekty ekonomiczne, finansowe, rachunkowość w biurze podróży (także bankowość),

- współpraca biur turystycznych z hotelami,
- obsługa klientów,
- sztuka negocjacji w turystyce,
- transport w turystyce.

3) Hotelarstwo (16,7 %), a w nim takie zagadnienia:

- rozwój hotelarstwa systemowego na świecie i jego funkcjonowanie (kategoryzacja hoteli),
- ekonomika, finanse i rachunkowość przedsiębiorstwa hotelowego, także bankowość,
- organizacja i zarządzanie w nowoczesnych przedsiębiorstwach (systemy hotelowe), przedsiębiorstwo hotelowe duże, średnie, małe, a także pensjonaty i zajazdy również tzw. "business plan",
- warunki funkcjonowania hotelu w dobie prywatyzacji i przekształceń własnościowych,
- techniki obsługi gości hotelowych,
- vademecum przepisów prawnych w hotelarstwie polskim (także podatki),
- nowoczesne rozwiązania techniczne i technologiczne w kraju i na świecie.

4) Wyposażenie obiektów hotelarskich (12,5 %):

- nowoczesny sprzęt,
- nowości, sieci hotelowe, systemy
- nowe techniki pracy w hotelarstwie,
- komputeryzacja hotelu,
- nowe formy dodatkowych usług hotelarskich,
- kultura pracy (image firmy).

5) Gastonomia (13,9 %):

- nowe tendencje w zakresie racjonalnego żywienia i technologii gastronomicznej,
- nowoczesny sprzęt, urządzenia,
- asortyment dań w hotelowych systemach,
- serwowanie napoi i drinków,
- kuchnie różnych narodów,
- sposoby podawania, obsługi konsumenta,
- organizacja i obsługa gastronomiczna różnych imprez turystycznych.

6) Zagadnienia marketingowe w hotelarstwie i turystyce na świecie, w Europie i kraju (8,3 %):

- reklama,
- promocja,
- korzystanie z badań marketingowych.

7) Zagospodarowanie turystyczne i walory krajoznawcze Europy, kraju, województwa (4,2 %)

8) Nauka języków obcych dla nauczycieli (2,1 %).

9) Inne (1,4 %) w tym: najnowsze techniki kierowania personelem: dla lektorów aktualne wiadomości z dziedziny turystyki i hotelarstwa.

Po omówieniu treści doskonalenia zawodowego kadry dydaktycznej przedmiotów zawodowych hotelarsko - turystycznych przejdźmy do formułowania zgłoszonych form, w jakich miałyby się odbywać szkolenia. Zgłoszono w sumie 143 propozycji i ram organizacyjnych doskonalenia i doksztalcania zawodowego,

co daje średnią 2,3 na osobę. Oto one (procenty odnoszą się do sumy 143):

- 17,5 % zgłoszeń przypadło formie kilkudniowych (4-5 dni) cykli wykładów, można by to nazwać kursami czy seminariami merytorycznymi. Byłyby to spotkania i prelekcje z osobistościami liczącymi się w polskim hotelarstwie i turystyce, prelekcje i wykłady menedżerów tych kierunków zarówno polskich jak i zagranicznych. Powinny one być wsparte filmami video, zwiedzaniem instytucji turystycznych i materiałami roboczymi. Zaś organizatorami powinny być: Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Instytut Turystyki i Zrzeszenie Polskich Hoteli Turystycznych,
- 15,4 % przypadło na formy wyjazdów szkoleniowych do:
 - hoteli w Polsce i za granicą
 - jednostek obsługi ruchu turystycznego w celu zapoznania się z organizacją i techniką pracy tych obiektów, gdzie odbywałyby się również wykłady, pokazy dokumentów, ćwiczenia praktyczne,
 - instytucji turystycznych na spotkania z kadrą kierowniczą,
- 12,5 % to formy samokształceniowe zakładające możliwość dostępu do nowości branżowych. A więc korzystanie z publikacji periodyków, literatury, kaset video, skryptów, broszur, tłumaczeń i przedruków,
- 11,9 % to krótkie szkolenia tematyczne (3-2 dni) teoretyczno - praktyczne, polegające głównie na ukieśunkowanych ściśle wykładami teoretycznymi, ale także spotkaniu z praktykami, dyskusji, zwiedzaniu obiektów,

- 11,9 % to forma spotkań nauczycieli przedmiotów zawodowych. Poza wymianą doświadczeń przedmiotowo-merytorycznych, powinien nastąpić pokaz prowadzenia zajęć, ogólna wymiana poglądów i dyskusja nad realizacją programu. Nauczyciele przedmiotów zawodowych powinni być wzywani na ogólnokrajowe konferencje celem wymiany doświadczeń i ustalenia jednakowej linii kształcenia. Zapoznanie się z bieżącymi problemami i nowościami. Szkolenia te powinny być oparte o pokazy w konkretnych szkołach, hotelach, biurach podróży itp.
- 7,0 % przypadło formie uczestnictwa nauczycieli w praktykach zawodowych w Polsce i za granicą. Praktyki powinny odbywać się w hotelach systemowych i biurach podróży. Padło stwierdzenie, aby objąć nauczycieli przedmiotów zawodowych obowiązkową praktyką w instytucjach turystycznych. Wyszła również propozycja, aby nauczyciele odbywali praktykę wraz ze swoimi uczniami i słuchaczami.
- 4,9 % to formy doksztalcenia dla nauczycieli języków obcych. Czyli interesujące krótkie kursy dotyczące słownictwa zawodowego, aktualności z turystyki i hotelarstwa połączone ze zwiedzaniem hotelu, czy biura podróży. Powinny również być organizowane wyjazdy do krajów danego wykładanego języka obcego.
- 4,2 % to forma Studiów Podyplomowych (głównie z zakresu ekonomiki przedsiębiorstw turystycznych).

- 2,8 % to wykłady i cykle spotkań w okresie ferii i wakacji (np. tzw. szkoły letnie).
- 2,8 % - to kursy języków obcych dla nauczycieli.
- 2,1 % - forma objazdowych szkoleń organizowana przez Z.P.H.T.
- 2,1 % - dobrze zorganizowane imprezy turystyczne ze zwiedzaniem walorów turystycznych Polski (i ew. Europy).
- 2,1 % - kursy informatyczno - komputerowe,
- 2,8 % - to inne proponowane formy takie jak: uczestnictwo w targach turystycznych, stypendia zagraniczne, zagraniczne kursy dla nauczycieli.

Problemy nauczycieli przekazane Instytutowi Turystyki

Ostatnie pytanie ankiety było pytaniem otwartym, w którym nauczyciele mogli przekazać Instytutowi Turystyki informacje i problemy ich zdaniem ważne, niepokojące, ^{bulw}ersujące związane ze szkołą i kształceniem kadr dla potrzeb turystyki. Większość skorzystała z tej okazji. Najwięcej nauczycieli poruszyło kwestię braku aktualnych podręczników, pomocy szkolnych i dydaktycznych do wszystkich przedmiotów zawodowych wykładanych w szkołach hotelarsko - turystycznych, bez których ich zadaniem, nie może prawidłowo przebiegać cały proces kształcenia dydaktycznego. Sprawa ta była m.in. przedmiotem zeszłorocznej pracy autora pt. "Informator o szkołach średnich przygotowujących kadry dla turystyki" (R-12/91, W-wa 1991 Instytut Turystyki).

Mówili również o potrzebie otrzymywania (może właśnie przez Instytut Turystyki) aktualnych informacji, publikacji i opracowań dotyczących bieżących zmian jakie mają miejsce w Hotelarstwie i turystyce, nie tylko w Polsce, ale i w Europie, a także na świecie. Problem ten powrócił i w tych wypowiedziach.

Drugim zagadnieniem często poruszonym przez badaną zbiorowość była kwestia pilnej potrzeby modyfikacji i aktualizacji programów nauczania z przedmiotów zawodowych w średnich szkołach hotelarsko - turystycznych wraz z opracowaniem do nich materiałów dydaktycznych. Przed wdrożeniem powinny być one koniecznie konsultowane z nauczycielami tych przedmiotów. W tym miejscu należy dodać iż Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Biuro Kształcenia i Nauki powołało Komisję Programową, której zadaniem jest opracowanie całkowicie nowej dokumentacji programowej dla kształcenia w zawodach: technik hotelarz i technik obsługi ruchu turystycznego. Zakończyła ona pierwszy etap swojej działalności (lipiec 1992) na którą złożyły się:

- aktualizacja charakterystyk zawodowych dla obu tych zawodów,
- aktualizacja treści nauczania przedmiotów zawodowych w ramach obowiązujących szkoły programów i planów kształcenia.

Dokumenty te zostały dostarczone wszystkim średnim szkołom hotelarsko- turystycznym w Polsce, z sugestią ich wykorzystania od nowego roku szkolnego 1992/1993, jak również z prośbą o dokonanie własnych uwag, czy innych sugestii.

Następnym problemem podnoszonym przez badaną zbiorowość to sprawa ich doksztalcania zawodowego. Propozycje kierunków i form podnoszenia kwalifikacji zawodowych został dokładnie omówiony na poprzednich stronach, jednocześnie nauczyciele w rubryce "wolnych wniosków" jeszcze raz podkreślili ich doniosłość z poczynioną uwagą, aby traktować tę działalność jako obligatoryjny obowiązek każdego nauczyciela przedmiotu zawodowego, kształcącego kadry dla potrzeb turystyki i hotelarstwa. Wskazywali jednocześnie, iż powinien istnieć cały system doksztalcania i doskonalenia nauczycieli kierowany przez Instytut Turystyki i U.K.F.i T, przy czym główny koszt ponosiłby resort, biorąc pod uwagę tragiczną kondycję finansową oświaty w ogóle, w tym również szkolnictwa zawodowego kształcącego dla potrzeb turystyki. Zawarto sugestie, aby te dwie instytucje "scalały" problemy i kłopoty wszystkich omawianych szkół, organizując wzajemne kontakty, współpracę i niesioną sobie wzajemnie pomoc dydaktyczno- merytoryczną.

Problemem mocno akcentowanym przez badaną zbiorowość jest możliwość odbywania praktyk zawodowych - zarówno przez uczniów jak i nauczycieli. Dla tych ostatnich raz w roku, tydzień w hotelu czy biurze podróży. Na domiar złego szkoły coraz częściej informują o braku możliwości

odbywania praktyk zawodowych przez słuchaczy ze względu na odmowę instytucji w ich przyjmowaniu. A szkoły chciałyby, aby kontakty z instytucjami turystycznymi były również takie, na mocy których firmy przyjmowałyby wycieczki dydaktyczno - szkoleniowe. Sugeruje się, aby przedsiębiorstwa turystyczne przyjmowały pod swoją opiekę poszczególne szkoły hotelarsko -, turystyczne /szczególnie dotyczy to mniejszych miejscowości), wówczas konieczny związek kształcenia teoretycznego i praktycznego byłby właściwie zorganizowany i przeprowadzony. Szkoły powinny posiadać również kontakty z zagranicznymi szkołami hotelarsko - turystycznymi oraz hotelami.

I ostatnia kwestia to życzenie nauczycieli zawarte w haśle: "chciałbym odczuć istnienie Instytutu Turystyki", a głównie poprzez: wysyłanie do szkół materiałów informacyjnych o wszelkich zmianach, nowościach wydawniczych z dziedziny turystyki i hotelarstwa, dostarczanie przedruków z prasy krajowej i zagranicznej, przesyłanie do szkół wskazówek dla samokształcenia. Nauczyciele stwierdzają, że jeżeli szkoły mają uczyć "aktualności" to materiały takie są niezbędne. Świadczenia te byłyby odpłatne.

Podsumowanie i wnioski

1. Jednym z głównych składników kwalifikacji zawodowych nauczycieli jest wiedza, uzyskana na drodze kształcenia odbytego w uczelniach i szkołach przygotowujących do pracy pedagogicznej. Wiedza, którą nauczyciel ma opanować,

stanowią "szkolne" treści nauczania danego przedmiotu, informacje i umiejętności wchodzące w podstawowy dorobek naukowy danej dyscypliny, dalej teoretyczne podstawy procesów rozwoju społecznego, ekonomicznego, technicznego i kulturowego, psychologicznego - pedagogiczne prawidłowości rozwoju osobowości oraz działalność dydaktyczno - wychowawcza. Wiedza spełnia więc podstawową rolę dla przydatności zawodowej nauczycieli. Ta ostatnia zależy od poziomu i struktury wykształcenia. Pomyślnym jest fakt, że cała badana zbiorowość nauczycieli przedmiotów zawodowych średnich szkół hotelarsko - turystycznych legitymuje się wyższym wykształceniem. 28,6 % posiada dyplomy Uniwersyteckie, co czwarty ukończył Akademię Ekonomiczną, co piąty Akademię Rolniczą, a 12,7 % jest absolwentami Akademii Wychowania Fizycznego, Wydziałów Turystyki i Rekreacji i tyleż samo Uczelni Pedagogicznych. 39,7 % respondentów posiada wyuczony zawód lub specjalność zawodową na poziomie wyższym z dziedziny hotelarstwa, turystyki i gastronomii. Jak również co piąty badany legitymuje się tymi specjalnościami na poziomie średniego wykształcenia zawodowego. Tak więc poziom i kierunki przygotowania zawodowego nauczycieli przedmiotów zawodowych ocenić należy pozytywnie. Jak również ich przygotowanie pedagogiczne (90,5 %), uzyskane najczęściej przez ukończenie fakultatywnego Studium Pedagogicznego, oraz w toku nauki w szkole wyższej, lub po jej ukończeniu.

2. Niepokojącym zjawiskiem w średnich szkołach hotelarsko - turystycznych jest feminizacja nauczycieli. 71,4 % to kobiety. Lecz sytuacja ta odnosi się zarówno do polskiego szkolnictwa zawodowego, jak i do struktury osób pracujących w turystyce i hotelarstwie.
3. Kadra dydaktyczna przedmiotów zawodowych to osoby ze znacznym doświadczeniem zawodowym. 44,4 % posiada 21 - letni i powyżej staż pracy zawodowej ogółem. 1/3 wysoki staż pracy pedagogicznej (21 lat i więcej). Jednocześnie prawie połowa badanej zbiorowości posiada nie większy niż 10 - letni staż pracy w szkolnictwie. I dalej - przeszło połowa respondentów posiada niewielki staż pracy (do 5 lat). w zawodzie nauczyciela przedmiotów zawodowych z dziedziny turystyki i hotelarstwa. Równocześnie istnieje spora grupa badanych (22,9 %), która pełni te specjalistyczne role 16 lat i więcej - i to jest już spory okres czasu.
Mankamentem badanej zbiorowości jest jej niedostatek praktyki zawodowej, produkcyjnej. Ponad 3/4 respondentów nigdy nie pracowała w hotelarstwie i turystyce w swojej karierze zawodowej. Nauczyciel przedmiotu zawodowego bez praktyki staje się nauczycielem teoretykiem, któremu brak doświadczenia zawodowego. Średnie szkolnictwo zawodowe przygotowujące kadry dla turystyki jest m.in. za to krytykowane - za przetęretyzowanie kształcenia specjalistycznego.

W tym jeszcze roku Komisja Programowa utworzona przez Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Biuro Kształcenia i Nauki, ma za zadanie opracowanie całkowicie nowej dokumentacji programowej dla obydwu zawodów: dla technika hotelarza i technika obsługi ruchu turystycznego. Przewodnią myślą jest większe uzawodowienie tego kształcenia, położenie nacisku na umiejętności praktyczne wykonywania zawodu oraz na dobrą znajomość języków obcych. Programy i treści nauczania mają być odpowiedzią na zadania jakie stawia współczesna polska turystyka oraz mają spełniać warunek kompatybilności z programami krajów Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. To będą również zadania, które staną przed średnimi szkołami przygotowującymi kadry dla turystyki, gdzie kwestia kwalifikacji zawodowych kadry dydaktycznej przedmiotów zawodowych będzie sprawą zasadniczej wagi, w tym również, a może nawet w szczególności ich przygotowania praktycznego i aktualnej wiedzy z tych przedmiotów.

W chwili obecnej, aby poprawić ten niekorzystny stan rzeczy szkoły hotelarsko - turystyczne powinny:

- a) zabiegać, aby nowo przyjmowana kadra nauczycieli oprócz odpowiedniego poziomu i struktury wykształcenia, posiadała staż pracy w instytucjach turystycznych i to w działach eksploatacyjnych, produkcyjnych. Wymóg koniecznych kwalifikacji pedagogicznych można by realizować już w trakcie pracy dydaktycznej. Trzeba przyznać, że dotąd sytuacje takie były rzadkie, czego dowodem są powyższe fakty. Jak dotąd zarobki w szkolnictwie były

niewspółmiernie niższe od pensji bez mała w jakichkolwiek innych przedsiębiorstwach. Jednakże ostatnie reorganizacje dużych biur podróży (Gromady, Orbisu czy Sport - Touristu), które wiążą się ze zwolnieniami sporych grup pracowników merytorycznych - a nasycenie rynku turystycznego nowymi firmami jest już też znaczne - to wszystko spowodowało, że na rynku pracy pojawili się specjaliści w dziedzinie turystyki, którzy szukają zatrudnienia. Jeżeli dodamy do tego ostatnie podwyżki pensji nauczycielskich (choć nie takie wielkie jak oczekiwano) to jest to bardzo dogodny moment, aby szkoły mogły wreszcie zrealizować to, o czym same mówiły, a środowisko turystyczno - hotełarskie domagało się: - zatrudnienia praktyków w roli nauczycieli przedmiotów zawodowych. Przy czym nie jest to specyficzna sytuacja, która ma miejsce tylko w Warszawie, lecz także w miejscowościach, gdzie biura te mają oddziały, czyli praktycznie we wszystkich województwach. Do tego należy dodać, iż same szkoły muszą być zainteresowane tymi możliwościami, co wydaje się nie tak oczywiste.

- b) starać się zatrudniać (w różnych formach, np. godzin zleconych, czy części etatu) nauczycieli dochodzących, którzy etatowo związani są z branżowymi instytucjami dla których kształcą. Odgrywają oni bardzo pozytywną rolę w zapewnieniu zgodności nauczania z wymogami stawianymi w praktyce zawodowej,

- c) w sytuacji, która istnieje obecnie niezwykle dużą wagę należałoby przywiązywać - i szkoły powinny starać się o to - do doskonalenia merytorycznego nauczycieli etatowych przedmiotów zawodowych i stopniowego wprowadzania obligatoryjnego jego charakteru,
 - d) należałoby założyć iż kształcenie zawodowe dla potrzeb turystyki i hotelarstwa, a na tym tle doskonalenie nauczycieli przedmiotów specjalistycznych powinno uwzględniać potrzeby praktyki zawodowej (potrzeby gospodarki), ale przy jej aktywnym udziale, a sytuację mamy wręcz odwrotną. Wydaje się, że Polska Izba Turystyki powinna odegrać w tej kwestii niebagatelną rolę, przy założeniu, iż to szkoły staną się pierwsze "motorem" tej współpracy.
4. Doskonalenie i doksztalcanie zawodowe to proces systematycznego aktualizowania, poszerzania i pogłębiania wiedzy i umiejętności związanych z wykonywaniem zawodu. Potrzeba doskonalenia zawodowego wynika z rozwoju nauki i techniki, ze zmian w technologiach wytwarzania, ze zmieniających się organizacji pracy i dążenia każdego człowieka do stawania się doskonalszym.
- Tak więc nauczyciele przedmiotów zawodowych winni nieustannie wzbogacać swoją wiedzę fachową i pedagogiczną. Do połowy 1992 roku 84,2 % badanej zbiorowości uczestniczyło w różnych formach doksztalcania i doskonalenia zawodowego. Dominował nurt pedagogiczny, obejmujący wiedzę i umiejętności związane z realizacją przedmiotu

nauczania, treści merytorycznych, a w szczególności kształtowania u uczniów i słuchaczy umiejętności myślenia i działania. Chodzi tu głównie o wszystkie konieczne zasady, reguły i sposoby takiego przekazywania wiedzy i takiego kształtowania umiejętności, by praca nauczyciela przedmiotu zawodowego przynosiła widoczne postępy w zakresie opanowania wiedzy zawodowej i zawodowych umiejętności przez uczniów. Doskonaliło się i doksztalało w tym kierunku 70 % badanej kadry dydaktycznej, uczestnicząc głównie w kursach przedmiotowo - metodycznych oraz w formach Studium Pedagogicznego (Nauczycielskiego). Drugi nurt podnoszenia i uzupełniania swoich kwalifikacji zawodowych obejmował dziedziny bezpośrednio związane z nauczaniem przedmiotów specjalistycznych, a więc hotelarstwo, gastronomię i turystykę (40 %). Przeważały formy kursowe kończące się otrzymywaniem dodatkowych uprawnień i licencji (np. kursy pilotów wycieczek zagranicznych, informatorów turystycznych czy kursy walutowe).

5. Połowa badanej zbiorowości opowiedziała się za bezwzględną koniecznością podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych, mając na uwadze zmiany jakie zachodzą w gospodarce narodowej, także turystycznej, w kontekście pełnionych przez siebie ról nauczycieli przedmiotów zawodowych z dziedziny turystyki i hotelarstwa. Co trzeci respondent również widzi konieczność doksztalcania i doskonalenia zawodowego, lecz nie tak "bezwzględnie koniecznie" jak pierwsi. Wynika to z posiadanych kwalifikacji zawodowych i pedagogicznych oraz wysokiego

stażu pracy. Proponowane treści dokształcania i doskonalenia zgłaszane przez badaną zbiorowość grupują się w następujących głównych problemach:

- a) Kierunki zmian w hotelarstwie i turystyce w Polsce, Europie i na świecie,
- b) Zagadnienia związane z hotelarstwem (rozwój hotelarstwa systemowego, wyposażenie obiektów hotelarskich, ekonomika, finanse, organizacja, i zarządzanie w nowoczesnych przedsiębiorstwach hotelowych - dużych, średnich, małych, hotelarstwo w dobie prywatyzacji i przekształceń własnościowych, nowe techniki pracy w hotelarstwie itd),
- c) Zagadnienia związane z turystyką i z obsługą ruchu turystycznego (przewidywany model turystyki w Polsce, rola samorządów i gmin, statystyka ruchu turystycznego, trendy i prognozy, biuro podróży w dobie prywatyzacji i przekształceń własnościowych, ekonomika, finanse, bankowość, organizacja i zarządzanie biurem podróży - małym, średnim i dużym, turystyka międzynarodowa itd),
- d) Gastronomia (nowe tendencje w zakresie racjonalnego żywienia i technologii gastronomicznej, nowoczesny sprzęt i urządzenia, obsługa klienta itd),
- e) Zagadnienia marketingowe w hotelarstwie i turystyce na świecie w Europie i kraju,
- f) Zagospodarowanie i walory turystyczne Europy i kraju.

Proponowane przez kadrę dydaktyczną główne formy organizacyjne doskonalenia i kształcenia zawodowego to :

- kilkudniowe (4-5 dni) cykle wykładów,
- wyjazdy szkoleniowe do instytucji turystycznych i hoteli
- kierowane samokształcenie
- szkolenia tematyczne (2-3 dniowe)
- spotkania nauczycieli przedmiotów zawodowych
- ich uczestnictwo w praktykach zawodowych.

Organizatorami całej sfery doskonalenia i kształcenia w dziedzinie turystyki i hotelarstwa powinny być zdaniem respondentów: Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Instytut Turystyki oraz Zrzeszenie Polskich Hoteli Turystycznych.

6. Badana zbiorowość uważa, że wszystkie problemy związane z kształceniem kadr dla potrzeb turystyki na poziomie średniego wykształcenia powinny być "scalone" i rozwiązane głównie przez Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki. Instytucja ta, jest widziana jako przewodnia siła mogąca w stanie pomóc i uporządkować wszystkie sprawy związane z tym szkolnictwem.

Twierdzą, że to resort, a nie Ministerstwo Edukacji Narodowej jest odpowiedzialne za nowoczesność i zgodność z wymogami gospodarki rynkowej; programów nauczania, treści podręczników i innych materiałów dydaktycznych stosowanych w kształceniu specjalistycznym. W szczególności za:

- modernizację i opracowanie nowych programów przedmiotów zawodowych,
- inicjowanie i opracowanie nowych podręczników i innych materiałów informacyjnych,

- stworzenie warunków zapewniających zaopatrywanie się szkół zawodowych w pomoce dydaktyczne,
 - inicjowanie i organizowanie doskonalenia specjalistycznego nauczycieli przedmiotów zawodowych,
 - udział w ocenianiu efektywności pracy szkół,
 - oddziaływanie na przedsiębiorstwa turystyczne w kierunku zwiększenia ich zainteresowania i udziału w kształceniu zawodowym,
 - inicjowanie kontaktów międzynarodowych pomiędzy podobnymi typami szkół w Polsce i za granicą,
 - opracowanie niezbędnych warunków, które muszą zaistnieć, aby otworzyć nową placówkę kształcenia w zawodach turystycznych (niezbędne minimum, które obejmować powinno także nauczycieli przedmiotów zawodowych w tych szkołach. Niepokój części nauczycieli wzbudziło otworenie 11 nowych placówek w roku 1991/1992 i m.in. pytania - kto wykłada w tych szkołach przedmioty specjalistyczne, osoby o jakich kwalifikacjach zawodowych, oraz gdzie odbywają się praktyki zawodowe słuchaczy, w jakich instytucjach).
7. Szerokie potrzeby doksztalcania i doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych narzucają konieczność zorganizowania systemu podnoszenia przez nich kwalifikacji zawodowych. Podstawową w nich formą powinno stać się kierowane samo-kształcenie, co wymaga wyposażenia nauczycieli w literaturę fachową, naukową, materiały pomocnicze. Ta forma poparta i ściśle powiązana z zajęciami stacjonarnymi: wykładami,

seminariami, ćwiczeniami, konsultacjami, pokazami, może dać należyte efekty.

Obszar specjalistyczny obejmuje wiedzę i umiejętności związane ściśle z treściami nauczania przedmiotu. Doskonalenie w tym zakresie polega na stałym "czuwaniu" nad nowościami i aktualizowaniu w przekazie danej dziedziny wiedzy. System doskonalenia powinien stwarzać nauczycielom takie warunki, w których miałyby on możliwość "tkwienia" i "nadążania" za swoją dziedziną wiedzy. Dla doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych w tym zakresie powinno pozyskiwać się specjalistów, badaczy, uczonych i praktyków najwyższej klasy.

Jakość szkół zawodowych - poza uwarunkowaniami programowymi i podręcznikami - uzależniona jest w decydującym stopniu od kadry nauczycielskiej oraz warunków lokalowych i wyposażeniowych.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prez
Naukowo-Badawczych